

Eurosceptis

Lekker zeuren op Europa

Door Rosanne Klaver

In het voorjaar van 2005 bleek dat Europa nog niet klaar was voor ‘Europa’. Frankrijk en het als pro-Europa bekendstaande Nederland lieten in de volksraadpleging over een Europese Grondwet een oorverdovend ‘nee’ horen. En dat terwijl de politieke elite nagenoeg eensgezind vóór die grondwet was geweest.

Het verschil in opvattingen ten aanzien van Europa werd al snel gezien als een voorbeeld van de welbekende kloof tussen bevolking en politiek. Dat maakte Europa en de kritiek daarop in hoog tempo één van de meest besproken onderwerpen in het publieke debat. Nu is zeuren Neerlands’ volkssport nummer één. Is het niet op het weer, dan wel op de politiek. In de volksmond werd zeuren op Europa aangeduid met de term eurosceptis.

Vervolgens was het eurosceptis voor, eurosceptis na. In het debat leek het woord even allesomvattend als het huidige beleid van de Europese Unie (EU). Bovendien leek er binnen het domein van de eurosceptis geen grijs gebied te bestaan: elke uitspraak waarin een vleugje kritiek op Europa school maakte de spreker tot instant euroscepticus. Maar wat is eurosceptis eigenlijk? Hoe eurosceptisch was de Nederlandse bevolking? En hoe staat het er in 2009, met de Europese Parlementsverkiezingen voor de deur, voor met de eurosceptis?

Eurosceptis for Dummies (and not-so-very Dummies)

Wanneer het woord eurosceptis over tafel komt lijkt het alsof het

begrip enkel betrekking heeft op de tweedeling pro-Europa, anti-Europa. In deze eendimensionale weergave is er geen ruimte voor nuance: heb je kritiek op Europa of op de Europese Unie, dan ben je eurosceptisch. Niet geheel terecht, zo blijkt bij nadere inspectie. Eurosceptis komt voort uit twee dimensies: een diffuse en een specifieke. De diffuse dimensie gaat over de ideeën die aan Europese integratie ten grondslag liggen. Ben je van mening dat gedeelde soevereiniteit en een geïntegreerde markteconomie juiste ideeën zijn, dan ben je eurofiel. Verwerp je één van beide of beide ideeën, dan mag je jezelf eurofoob noemen. De specifieke dimensie gaat over opvattingen over de EU als belichaming van bovengenoemde ideeën van Europese integratie. Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen Euro-optimisten en Euro-pessimisten.

Deze twee dimensies leveren vier mogelijke combinaties op. De combinatie tussen een positieve mening over de onderliggende ideeën van Europese integratie en een pessimistische houding tegenover de EU als belichaming van die ideeën wordt eurosceptis genoemd. Daarnaast zijn er nog de categorieën

europositivisme (+Europese integratie; +EU), europragmatisme (–Europese integratie; +EU) en euronegativisme (–Europese integratie; –EU). Deze definitie van eurosceptis leidt tot een veel smalere bepaling van wie nu eigenlijk eurosceptisch zijn.

Tekenen aan de wand

De groep Nederlandse burgers die weinig tot geen vertrouwen heeft in de EU is tussen 1998 en 2003 groter dan de groep die wél vertrouwen heeft in de EU. Aanvaarding van een Europese Grondwet was dus zeven jaar voor het referendum al onwaarschijnlijk. Een Europese Grondwet zou voor veel Nederlanders de institutionalisering van een in hun ogen onvermogen EU betekenen.

Politieke partijen hebben de tekenen aan de wand of niet gezien, of genegeerd. Hadden ze de tekenen wel gezien, dan hadden politieke partijen ervoor gezorgd dat kiezers voor hun oordeel over de Grondwet terecht konden bij een partij waarmee ze zich verbonden voelden. In plaats daarvan bleken Nederlandse kiezers in 2003 niet in staat een onderscheid te maken tussen verschillende partijen wat betreft hun posities ten aanzien

van Europa. Zelfs de SP en GPV hadden volgens de kiezer een niet heel andere positie dan het cluster PvdA, VVD, CDA, D66 en GroenLinks.

Bij het referendum gaven kiezers vervolgens niet hun mening over het vastleggen van de Europese integratie, maar over het gebrek aan integratie van Europa in Nederland. De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) maakte de integratie van Europa in Nederland het onderwerp van een rapport. Daaruit kwamen twee adviezen aan de regering: zorg dat de Nederlandse burger constant vertrouwd wordt gemaakt met EU-beleid zodat de EU daaraan legitimiteit kan ontleen; doordring daarnaast de burger ervan dat het debat over de EU niet alleen zwart-wit kan worden gevoerd omdat de vraagstukken die zij behandelt zelden een zwart-witte oplossing hebben.

Lesje geleerd?

Een digitale rondgang langs de verkiezingsprogramma's van de Nederlandse partijen wijst uit dat de meeste partijen ergens tussen het grote neen en het heden een leermomentje hebben ervaren. In vrijwel alle programma's wordt verwezen naar het referendum in 2005. Vrijwel alle partijen vermelden dat zij kritisch hebben gekeken naar het huidige Europa en rekening hebben gehouden met de eurosceptische kiezer alvorens hun standpunten te bepalen. Een aantal partijen heeft ook daadwerkelijk haar houding ten opzichte van 2005 aangepast, al is nergens een volledige omslag van euro-positivisme naar eurosceptis (of vice versa) te bespeuren.

D66 is wat betreft reserves over Europa vanwege de eurosceptische kiezer de partij die de kont tegen

de krib gooit. Het is de enige Nederlandse partij die onvoorwaardelijk en met hoofdletters JA zegt tegen Europa en heeft daar maar liefst 66 redenen voor. Zevenenzestig redenen eigenlijk, wanneer je je bedenkt dat in 2005 nog altijd 2.940.730 Nederlandse kie-

De meeste Nederlandse partijen hebben ergens tussen het grote neen en het heden een leermomentje ervaren.

zers vóór de Europese Grondwet stemden. GroenLinks is wat terughoudender dan D66 en ziet volledige Europese integratie vooral om praktische redenen niet gebeuren. De PvdA en CDA zijn wel euro-positivistisch, maar onvoorwaardelijk is dit positivisme niet meer. De CU/SGP-combinatie en –in mindere mate– de VVD laten een eurosceptischer geluid horen. Tegen Europese samenwerking op economisch en veiligheidsgebied zeggen ze ja, tegen bemoeienis met meer politieke zaken nee.

De SP heeft haar koers niet hoeven wijzigen; eurosceptisch was zij altijd al. Europese samenwerking acht de SP een noodzakelijk kwaad. Datzelfde geldt voor de PVV, die wat anti-Europese sentimenten betreft de kroon spant. De standpunten van de nieuwkomer laten zich kort samenvatten tot geld terug, minder lidstaten, minder moslims en Nederland eerst. De PVV gaat aan de eurosceptis voorbij en kan beter in het euronegativistische hokje geplaatst worden. In tegenstelling tot zo'n vijf jaar geleden valt er nu dus wel wat te kiezen, al blijft het de vraag of de politieke partijen hun onderling verschillende opvattingen over Europa kunnen communiceren naar de kiezer.

Nieuwe ronde, nieuwe kansen

Na de verwerping van het referendum voor een Europese Grondwet in 2005 zijn de Europese Parlementsverkiezingen op 4 juni een nieuwe ronde met nieuwe kansen. Nederlandse politici lijken eieren voor hun geld te hebben gekozen

en in hun verkiezingsprogramma's rekening te houden met de mogelijke eurosceptis van de Nederlandse kiezer. De vraag is of dit en een iets gematigder euro-positivistische houding de PvdA en het CDA wederom elk zeven zetels gaan bezorgen. Of gaan de VVD en de CU/SGP-combinatie met eurosceptische elementen in hun verkiezingscampagnes er juist met zetelwinst vandoor? En ach, wie weet is de Nederlandse kiezer wel helemaal niet geïnteresseerd in eurosceptis en stemt hij op de partij die het lekkerst kan zeuren. We want our money back is dan zo'n slecht motto nog niet. ■

Bronnen:

D66 (2009) '66 redenen', <http://www.d66.nl/9359000/1/j9vvi0-vj881cqt/vi3pfs4c3xy>, bezocht op 20 april 2009.

Europa.nu (2005) 'Kiesraad maakt definitieve uitslag referendum bekend', <http://www.europa-nu.nl/9353000/1/j9vvh6n08temv0/vh15mpxe8ar?ctx=yvqpnq5qbn>, bezocht op 20 april 2009.

Joosten, C. (2009) 'De lijsttrekkers. Eurofielen, eurosceptici en eurocritici: er valt wat te kiezen bij Europese verkiezingen', Elsevier, jaargang 65, nummer 16, 18 april 2009.

Mudde, C. en Kópecky, P. (2005) 'Eurosceptis: een conceptualisatie', in H. Vollaard en B. Boer (eds), *Eurosceptis in Nederland*. Utrecht: Lemma, 15-22.

PVV (2009) 'Standpunten', http://www.pvv-europa.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=2, bezocht op 21 april 2009.

Van Holsteyn, J. en Den Ridder, J. (2005) 'Een reus in de polder. Nederlandse kiezers en het electorale belang van Europese integratie', in H. Vollaard en B. Boer (eds), *Eurosceptis in Nederland*. Utrecht: Lemma, 23-43.

Vollaard, H. en Boer, B. (2005) 'Eurosceptis: ideologie of strategie?', in H. Vollaard en B. Boer (eds), *Eurosceptis in Nederland*. Utrecht: Lemma, 9-14.

Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (2007) *Samenvatting Rapport 78 Europa in Nederland*, <http://www.wrr.nl/content.jsp?objectid=4052>, bezocht op 21 april 2009.